

Whata rāua ko Tangowhiti

MĀ TE POUAKO
Rauemi Matua



TAUMATA 3-4
TE REO MĀORI
TIKANGA-A-IWI

▲▲▲
TE TĀHUHU O TE MĀTAURANGA
MINISTRY OF EDUCATION

Te Kāwanatanga o Aotearoa

He kōrero whakataki

Ko te pūtake o tēnei pūrākau ko ngā kōrero tuku iho mai i ngā tīpuna o Ngāi Tahu ki Takapau, ki roto i te taiwhenua o Tamatea ki Ngāti Kahungunu. Ko tētahi o ngā kaupapa matua o te pūrākau nei he whakamārama i te āhua me te tū o tētahi rārangi hiwi e tata ana ki te tāone o Takapau. Ko Ngā Kai Hīnaki a Whata te ingoa o taua rārangi hiwi.

E ai ki ngā kōrero he uri a Whata nā Pouheni, nā Paikea hoki. Nāna i noho ki ngā whenua o tēnei takiwā e hia whakatipuranga ki muri.

I wānangahia tēnei kaupapa e ngā uri o ngā hapū o Ngāi Tahu ki Takapau, Ngāi Toroiwaho me Ngāti Mārau. Ka tapa ko Te Roro o Te Auroa hei ingoa rōpū mō te hunga nā rātou nei i waihanga tēnei pūrākau. Nā tēnei rōpū anō i whakatau, i whakamana ngā kōrero i tuhia.

Ko te wāhi matua e kōrerotia ana i roto i te pūrākau nei ko te roto o Whatumā, e tata ana ki te tāone o Waipukurau. I ngā wā o mua, ko Whatumā te pātaka kai o ngā hapū o tēnei rohe, ka mutu he roto tuna, he tino mahinga kai nō ngā tīpuna – hekeheke tonu mai ki ngā uri.

Te whakapapa o te pūrākau

I puta mai tēnei kōrero i ngā puna kōrero o ngā tīpuna o Ngāi Tahu ki Takapau. I whakaputahia te kōrero tuatahi mō ēnei tīpuna, mō Whata rāua ko Tangowhiti i roto i te Hautaka o te Rōpū Poronīhia i te tau 1906. Ko Tanguru Tuhua te kaituhi i ērā kōrero.

I te tau 2019 i hui ētahi o ngā uri o te tipuna nāna i tuhi aua kōrero ki te wānanga i tētahi momo rauemi me tētahi kōrero e pai ana mā ngā tamariki i roto i ngā kura Māori, kura auraki hoki. Ka whakatakotoria he tāhū kōrero hei whakaatu i ngā mahi tauwhāinga a ngā tīpuna e rua, a Whata rāua ko Tangowhiti, me te take i tapā ai he ingoa ki te rārangi hiwi o tēnei kāinga.

Kua puta ngā tēnei tuhinga hou hei pukapuka pikitia mā ngā tamariki kei ngā kura.

Ka whakaaturia anō ngā mahi a te tohunga, arā, te takutaku karakia hei whakararu, hei whakapōrearea i ngā mahi a te tangata.

Mō te pukapuka

He pai tēnei pukapuka mō te pānui ā-rōpū mō te pānui takitahi hoki. Ko tētahi momo reo kua tuhia ki tēnei pukapuka ko te reo o te karakia. Ko ngā kiripuaki matua o tēnei pūrākau, he tipuna, he tohunga, he mauri tahito. Ko tā rāua mahi ki a rāua anō he mahi hīanga, he mahi māminga hei whakararu i te iwi a te hoa tauwhāinga. Ka riro mā ngā karakia a Tangowhiti e whakararu i ngā mahi a te iwi o Whata. Ko ā Whata karakia hei whakakore, hei whakatika

rānei i te mahi a Tangowhiti. Katoa, e ono ngā karakia kei te pukapuka nei, he mea hanga noa ēnei e te kaituhi i runga i te hiahia ki te whakaatu i tēnei tū āhuetanga i roto i te kaupapa o tēnei pūrākau.

Tukua mā ngā tamariki anō e whakaaro;

- ki ngā mahi a ngā tohunga e rua nei me ā rāua karakia, arā, te takutaku atu me te takutaku mai;
- ki te ao o ngā tīpuna me ā rātou mahi hei pupuri i te mana i runga i tētahi mahinga kai pērā i te roto tuna.

Ngā Hononga Marautanga

Ngā Hononga Kē Atu

Mō Mua Mai i te Pānui Tahī

Kōrero tahitia te uhi o te pukapuka
Matapakihia te āhua o ngā kiripuaki
Matapaehia te kaupapa matua o
te kōrero

Ngā Tohutoro

Journal of the Polynesian Society; 1906. Volume 15 No. 2;
P. 61. *He kōrero tatai mo Horehore Pa, i Te Takapau.*
Nā Tanguru Tuhua i tuhituhi.

McEwen, J.M. *Rangitāne: A Tribal History.* 1990.
Raupō Publishing.